

a kép irányába. De nemcsak erről van szó. Szerintem, amit fogalmilag nem tudunk a nyelv által megfogalmazva megtámogatni, az felületességhez és elbutuláshoz vezet. De tény, hogy valóban zajlik ez a globalizációs folyamat. A globalizációnak pedig az az érdeke, hogy homogenizáljon, ez a kis vagy közepes magyar nyelv pedig ballaszt számára.

– O. J.: Az irodalmi szakma önérvényesítő képessége a legalacsonyabb az összes magyar művészeti ág közül. Ennek szerintem két alapvető oka van. Egyrészt az, hogy egy film elkészítésekor – bár-hogy is utálja egymást a stáb – akkor is végig kell csinálni. Tudják jól, hogy az egy közös cél, és annak meg kell lenni. Vettem részt ilyenben, és ott tényleg mindenki azt mondja, hogy tegyük félre ezt a sok hülyeséget, és csináljuk meg.

Na, most az irodalom nem ilyen, mindenki egyedül csinálja, amit csinál. Tehát egyrészt egy individuális alkotási folyamatból jönnek, és nem értik meg, hogy együttműködés nélkül nem lehet a művészeti ág közös értékeit elérni. Tehát az irodalmi körön belül van egy olyan réteg, aki nem akar közös programot. Tudom, mert egyik képviselőjünkkel egy beszélgetésen együtt voltunk, ahol arról volt szó, hogy a minisztérium ad pénzt, ha megegyezünk. Azt mondta, hogy amíg itt vagytok, addig nekünk a pénz sem kell. És itt aztán elakad minden... Pedig a társadalmi önismeretnek arra volna szüksége, hogy azokat a traumatikus pontokat, amik a magyar sorsban képződtek, azokat ábrázolják irodalmilag. Azokról beszéljenek, ne azokról, akikről az amerikai divat alapján beszélni kell.

Azt nem érti meg senki, hogy nem arról van szó, hogy a bestsellert ki kellene irtani, mert aki ezt akarja olvasni, az olvassa. De mindenütt a világban van egy külön rendszer, ami az értékes irodalmat közvetíti, és azt se érti meg senki, hogy ez nem pusztán üzlet. Ahhoz szükséges, hogy a magyar értelmiségi tisztábban és világosabban lássa a múltat és azokat a problémákat, amiket átéltünk. Mert ha nem érti a múltat, akkor teljesen tájékozatlan lesz a jelenben, és az irodalom ezt a folyamatos emlékezetet táplálná... és mindegy, hogy csak ezer vagy ötezer ember gondolkodik így Magyarországon, az sokkal többet jelent, mint ha a *nemgondolkodók* táborában valamiféle jelszavakat elhintünk. Hosszú távon ez legalább olyan fontos, ha nem fontosabb.

(Kossuth Rádió, 2016. 04. 03.)

Réz Pál levele Oláh Jánoshoz

1977. március 6., részlet

A *Közel*, amit lektorként, kéziratban is olvastam, nagyon tetszett. Írhatnám, hogy azért jó, mert a költők prózája az igazi próza. De hát ez közhely, és nem is igaz. Proust és Brontë, Flaubert és Kleist, Csehov és Bábel prózája is zseniális. Az már igaz, persze, hogy a költői látásmód és stílus olyan megfigyelésekre, főként olyan hangulatteremtő, szuggesztív erőre, olyan vizionárius ábrázolásmódra ad lehetőséget, ami már nem par excellence prózaírói erény. Regényedet ezek a képességek (és eredmények) *is* jellemzik. De engem nemcsak ez érdekelt, nem ez tetszett leginkább. Inkább az, hogy a *Közel* végre egy olyan paraszt-, vagy

pontosabban szegényregény, amely nem ragad bele a magyar irodalom hagyományába, nem a szociográfiai anyag foglalkoztat, nem az a célod, hogy a mélységek egzotikumát mutasd fel, vagy akár a társadalmilag determinált drámákat. Hanem az, hogy egyszerűen *közel* hajolj egy emberhez, egy gyermekhez – aki történetesen ebben a közegben él, nő fel, s ez persze némileg meg is határozza –, és költőileg (vagyis íróilag) *elemezd*. Az analízis, legalábbis ilyen értelemben, nem erőssége prózánknak; te modern írói (pszichológusi) eszközökkel elemzel egy alkatot, sorsot (helyzetet is), kitágítva olykor az elemzést a költészet lehetőségei felé. Nem Veres Péter, hanem Proust tanítványa vagy. A módszer, érzékenységeddel párosulva, lehetőséget ad egy újfajta szegény kisgyermek újfajta panaszainak elsírására; méghozzá olyan társadalmi-történelmi ellenpontokkal, vagy inkább koordinátákkal, amelyek elegánsan szituálják az örök emberi sorsot.